

Міністерство освіти і науки України

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

04074. Київ, Вишгородська, 19 Тел. 430-02-60, 430-43-90 e-mail: nenc@gov.ua

20 грудня 2019 р. № 383

На № ___ від _____

Директорам закладів
позашкільної освіти

Директорам закладів
загальної середньої освіти

Директорам закладів
професійно-технічної освіти

Про ознайомлення з методичним матеріалом «Смарт вей позашкільля, або стратегічне входження системи позашкільних закладів освіти у нову українську школу».

Шановні колеги!

Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Міністерства освіти і науки України пропонує для вивчення та впровадження у практичну діяльність методичний матеріал **«Смарт вей позашкільля, або стратегічне входження системи позашкільних закладів освіти у нову українську школу»**.

Даний матеріал базується на таких основних ключових аспектах: «Здоров'я та добробут», «Підприємливість та фінансова грамотність», «Громадянська активність», «Сталий розаиток та екологічна грамотність».

Підростаюче покоління – найбільш активна складова українського суспільства. Тому необхідність формування активної громадянської позиції, екологічної культури, фінансової грамотності молодого покоління – основне і актуальне завдання нової української школи та системи позашкільних закладів освіти.

З повагою

Директор НЕНЦ,
доктор педагогічних наук, професор

В.В. Вербицький

**«СМАРТ ВЕЙ» ПОЗАШКІЛЯ,
АБО
СТРАТЕГІЧНЕ ВХОДЖЕННЯ
СИСТЕМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ
ОСВІТИ
В НОВУ УКРАЇНСЬКУ ШКОЛУ**

ЗДОРОВ'Я ТА ДОБРОБУТ

ВХОДЖЕННЯ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В НОВУ УКРАЇНСЬКУ ШКОЛУ

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ЕКОЛОГІЧНА ГРАМОТНІСТЬ

ГРОМАДЯНСЬКА АКТИВНІСТЬ

ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ ТА ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

«Здоров'я – це не все,
але без здоров'я все інше – ніщо»

Народна мудрість

ЗДОРОВ'Я ТА ДОБРОБУТ

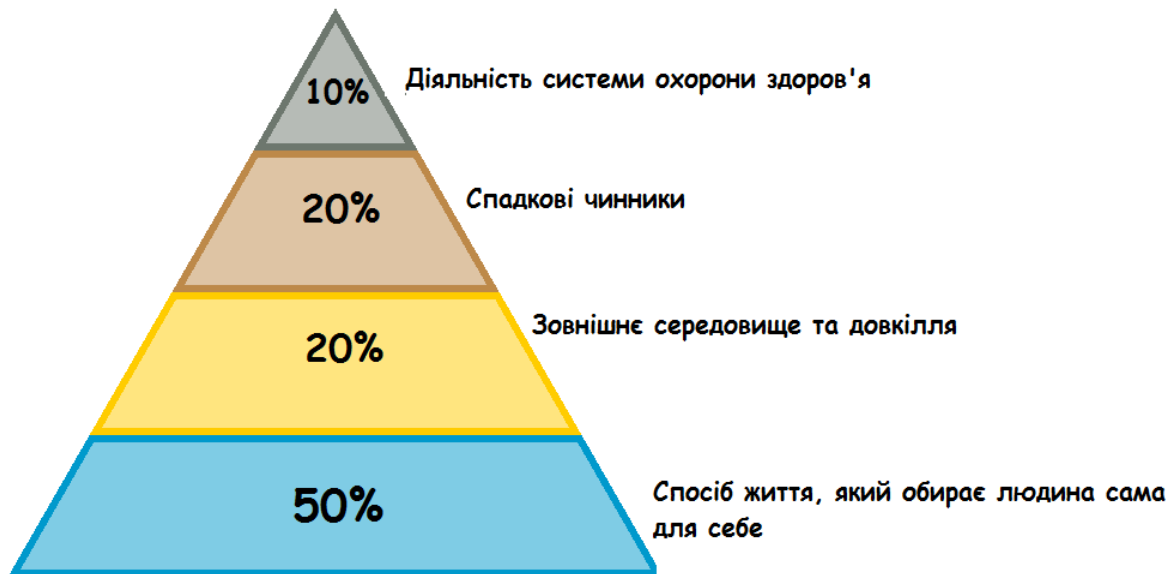

З Д О Р О В ' Я

Нова українська школа покликана дати підростаючому поколінню глибокі і міцні знання основ наук, виробити необхідні навички і уміння, формувати світогляд, забезпечити всесторонній розвиток особи. Одночасно саме НУШ і повинна виконувати оздоровчу роль, оскільки суспільству н е б а й д у ж е , якою ціною для здоров'я отримуватимуться ці знання.

Здоров'я – це не лише відсутність хвороб та фізичних дефектів – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя та добробуту.

Якщо прийняти рівень здоров'я за 100%, то 10% — залежить від діяльності системи охорони здоров'я, 20% – залежать від спадкових чинників, 20% — від зовнішнього середовища (довкілля) тобто від екологічних факторів. а решта 50% – залежать від самої людини, від того с п о с о б у ж и т т я , який вона веде.

Формування мотивації до здорового способу життя у дитини, перш за все, залежить від батьків, але важливу роль відіграють заклади освіти, які вона відвідує, зокрема педагоги.

Збереження здоров'я школярів на сьогоднішній день – актуальна проблема. За роки навчання у дітей зростає:

- ❖ у 2,3 рази — частота порушень гостроти зору;
- ❖ у 1,4 рази — порушення постави;
- ❖ у 3,8 рази частіше діагностується сколіоз та майже у 3 рази більше — захворювання серцево-судинної та ендокринної систем.

Незадовільний стан здоров'я учнів та вихованців зумовлений зростанням шкільних і соціальних навантажень, а також:

- ❖ початком шкільних занять у 6-річному віці, коли більшість дітей не готові до навчання в наявних умовах;
- ❖ катастрофічним зниженням фізичних навантажень і рухової активності дітей (наприклад при рекомендованій нормі 10 000. кроків на добу деякі діти здійснюють лише 500);
- ❖ нераціональним харчуванням;
- ❖ хронічними стресами;
- ❖ згубними звичками, що поширені в молодіжному середовищі.

Як наслідок — за роки навчання у школі кількість хронічно хворих дітей збільшується в 2,5 рази.

ДОБРОБУТ

Добробут – поняття досить широке. Воно передбачає хороший стан всього нашого життя, всіх його сфер – і здоров'я, і особистих стосунків, і матеріального забезпечення, і професійної діяльності.

Здоров'я та добробут – основні джерела щастя, радості та повноцінного життя.

Добробут вихованця

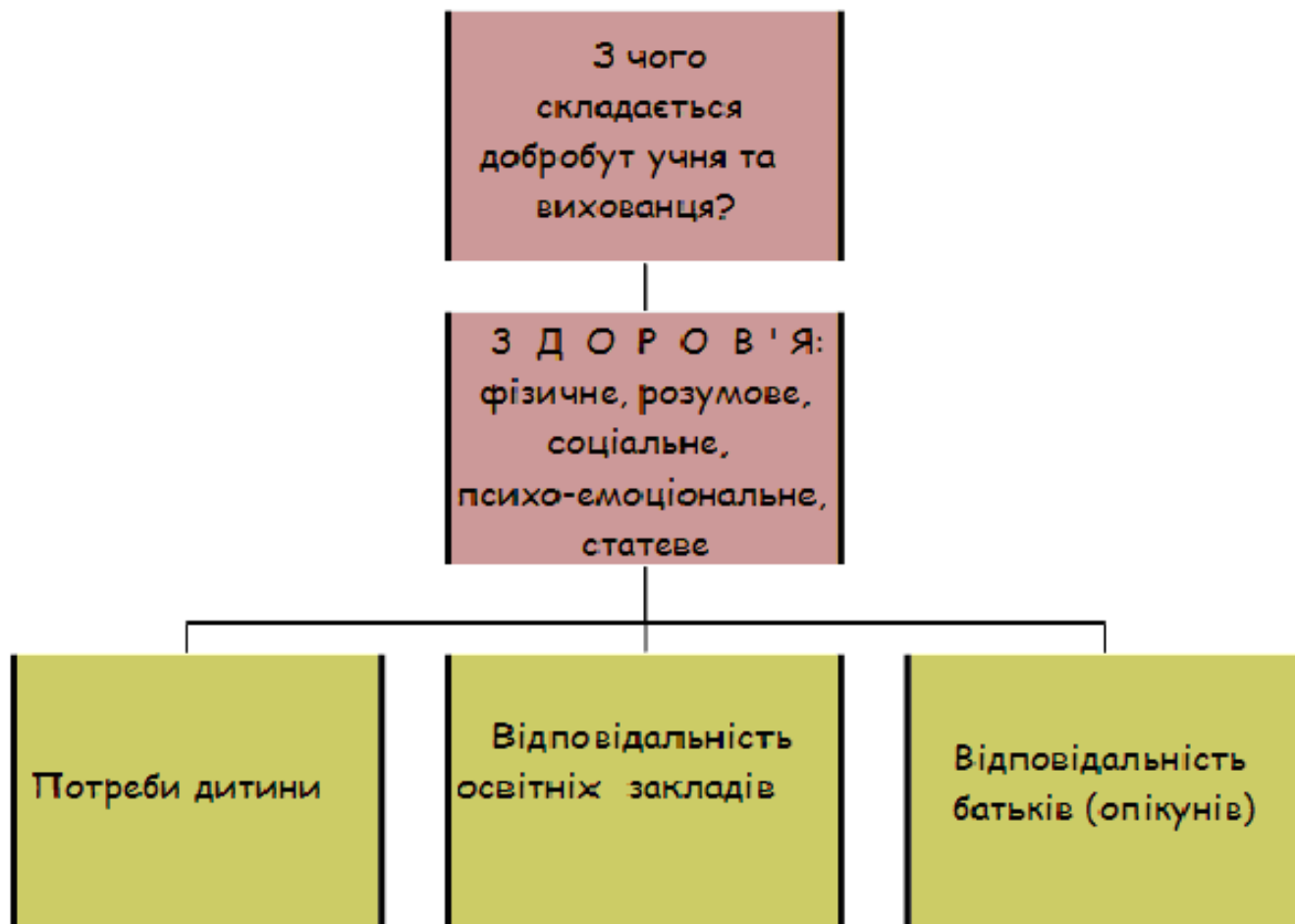
Забезпечення добробуту вихованця означає стимулювання та підтримку:

- ❖ освітньої діяльності;
- ❖ міцного фізичного здоров'я та психологічної рівноваги;
- ❖ соціального благополуччя.

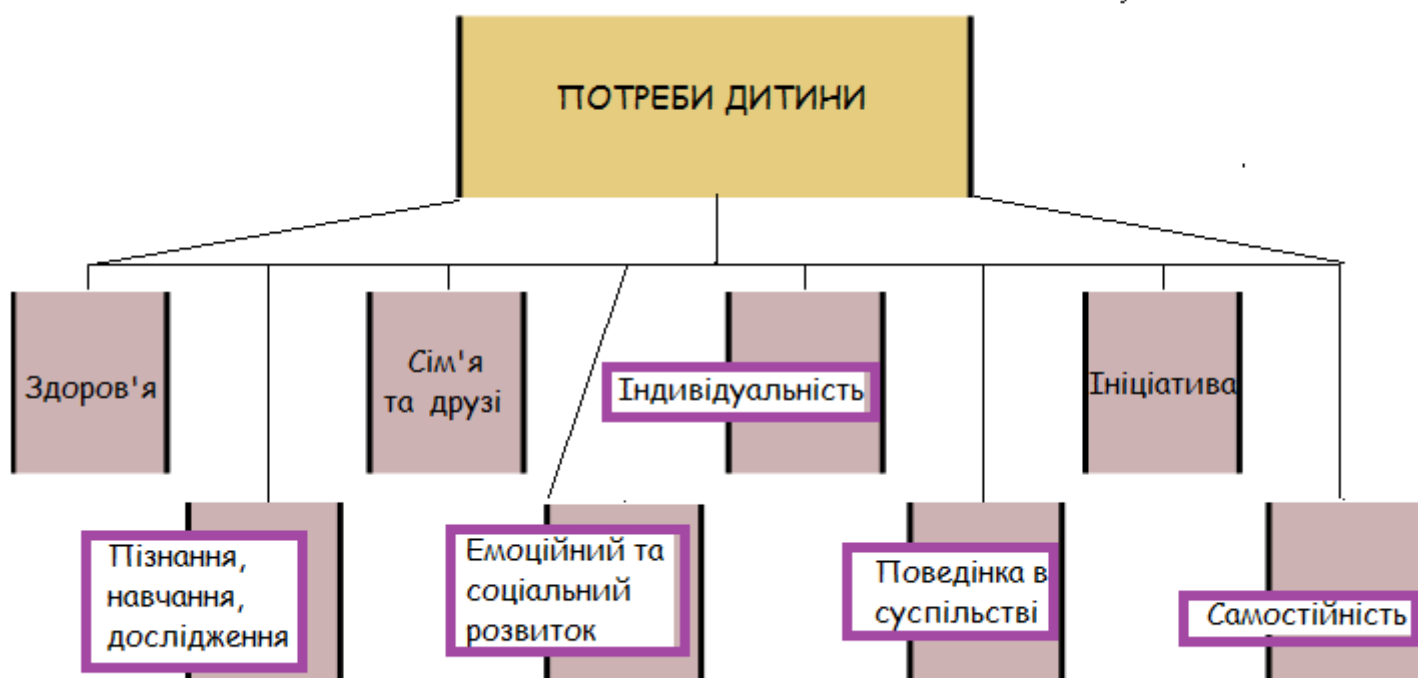
Благополуччя учнів та вихованців стосується як кожного члена освітнього товариства, так і органів влади та посадовців які відповідають за забезпечення добробуту підростаючого покоління. Благополуччя учнів досягається у спільній співпраці дітей і батьків.

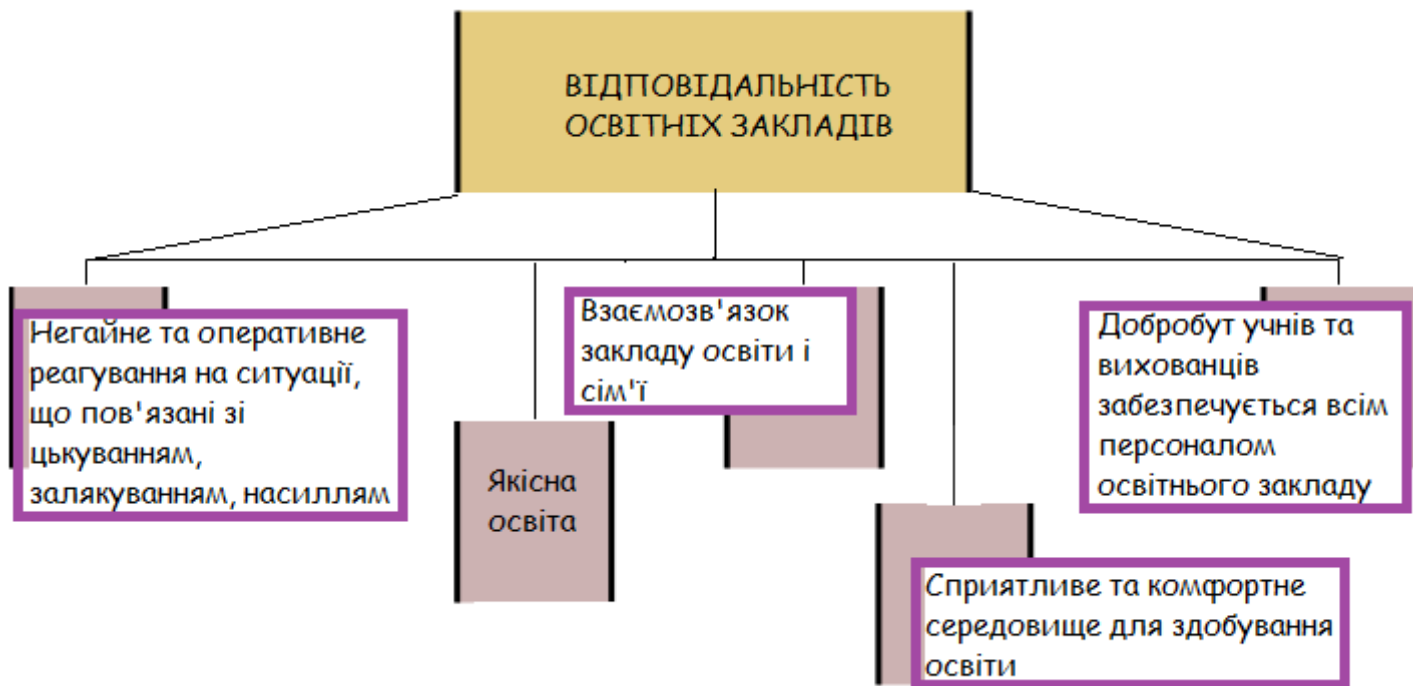
Благополуччя дітей та підлітків направлене на запобіганні, виявленні та усуненні бар'єрів та перешкод на шляху росту розвитку та навчанні дітей, долати труднощів у навчанні, а також інших проблем на ранній стадії. Особливу увагу слід акцентувати на збереженні психо-емоціональної рівноваги та психічного здоров'я підлітків. Проведення моніторингу стану добробуту кожного учня та вихованця, і при необхідності надання підтримки та прийняття всіх мір та заходів у співпраці з батьками дитини. Збереження основних принципів – конфіденціальність, повага та уважність до кожної дитини та її батьків (опікунів).

Розглянемо кожну смислову одиницю окремо:

«Україні не так потрібні патріоти, як добрі громадяни. Які будуть вміти і будуть небайдужими брати відповідальність за себе і за свою спільноту, бути чуйними і людяними до своїх співгромадян»

Роман Сербин, історик

ГРОМАДЯНСЬКА АКТИВНІСТЬ

ГРОМАДЯНСЬКА АКТИВНІСТЬ

Підростаюче покоління – найбільш активна складова громадянського суспільства. Тому необхідність формування активної громадянської позиції молодого покоління – основне і актуальне завдання нової української школи та системи позашкільних закладів освіти. Молоде покоління необхідно оцінювати як органічну частину сучасного суспільства, що несе особливу функцію відповідальності за збереження і розвиток нашої країни, за спадкоємність її історії і культури, життя старших і відтворення подальших поколінь.

Безумовно: ми, дорослі, – педагоги позашкільних закладів освіти, – повинні направляти молодь, піклуватися про збереження традицій і спадкоємності розвитку. Але в сучасних кризисних для всього світу умовах, коли майбутнє виглядає гранично невизначеним і непередбачуваним, ми не маємо права будувати міст в майбутнє (та й само) майбутнє лише на основі своїх уявлень про нього, без участі молоді. Розвиток особистості молодої людини та формування її життєздатності поставлено на перше місце. Причому акцент зроблений на самоорганізацію, самореалізацію, самовираження і як наслідок на формування активної громадянської позиції.

Що означає бути громадянином?

Громадянська позиція виявляється і формується в конкретних справах та вчинках. Можливість проявити своє відношення до людей, суспільства, знайти способи практичної реалізації себе у взаємодію з навколишнім світом.

Через неї учні та вихованці пізнають світ, себе, формують свою самосвідомість, етичні і соціальні установки, реалізують своє «Я».

Громадянська активність – це якість, яка розвивається і вдосконалюється протягом всієї життєдіяльності людини. Найсприятливішим середовищем для формування громадянської активності є волонтерський рух. Саме він формує такі найважливіші мотиви поведінки і діяльності учнів та вихованців, як почуття обов'язку, співпереживання, здатність підставити плече допомоги, небайдужість тощо. А це означає бути **О с о б и с т і с т ю** – етичною, духовно багатою, внутрішньо вільною, особистістю, яка вміє бути щасливою і нести щастя та добро іншим людям, означає бути гідним громадянином і патріотом своєї країни.

Громадянин сучасної України – це людина, що володіє правовою культурою, знає і поважає закони своєї держави, уміє не лише жити в цивільному суспільстві і правовій державі, але і створювати їх, володіє

відчуттям відповідальності за свою країну та її процвітання. І це ще не весь перелік якостей. Не можна змусити любити вітчизну. Любов треба в и х о в у в а т и , тому, що приналежність до рідної української землі, до її народу, який живе на ній, дає людині право вважати себе частинкою всього того, що пов'язане із Україною.

Тому, головною метою виховної роботи нової української школи та системи позашкільних закладів освіти – це сприяння різносторонньому розвитку собистості майбутнього конкурентоздатного фахівця, який володіє високою правовою і політичною культурою, соціальною активністю і якостями громадянина-патріота; сформуванню представлення учнів та вихованців про громадянина, як про носія основних українських цінностей. Адже сучасному українському суспільству потрібні освічені, духовно-етичні, підприємливі люди, які можуть, в ситуації вибору, самостійно приймати відповідальні рішення.

**«Якщо хочеш бути багатим,
потрібно бути фінансово грамотним»**

Роберт Кійосаки

ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ ТА ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

Підприємливість та фінансова освіта – порівняно новий напрям в шкільній педагогіці. Адже фінансова обізнаність є глобальною соціальною проблемою, невіддільною від дитини з ранніх років її життя. Важливо пам'ятати, що сьгоднішні діти – це майбутні учасники фінансового ринку, вкладники та платники податків.

Діти, порівняно, рано включаються в економічне життя своєї родини: реклама у ЗМІ, ходять з батьками в магазин, беруть участь в купівлі-продажі, і таким чином «опановують» первинні економічні знання (поки що) на життєвому рівні. Проте в освітніх закладах фінансової грамотності, майже не навчають. А жать, адже грамотне відношення до власних грошей і досвід

користування фінансовими продуктами в ранньому віці відкриває хороші можливості і сприяє фінансовому благополуччю дітей, коли вони стануть дорослими людьми.

Фінансова грамотність – поняття, що виходить за межі політичних, географічних і соціально-економічних меж.

Фінансова грамотність – це психологічна якість людини, що показує міру її обізнаності у фінансових питаннях, уміння заробляти і управляти грошима. Не секрет, що в Україні дуже низький відсоток інформованості населення, а саме які права має споживач фінансових послуг і як їх захищати у випадку їх порушень.

Проведені статистичні дослідження говорять про те, що займатися підвищенням фінансової грамотності населення необхідно на державному рівні. Людина, яка упевнена в своєму майбутньому, відчуває себе набагато краще. І тому **наші діти гідні того, щоб бути в курсі того, як правильно користуватися засобами, які вони зароблятимуть в дорослому самостійному житті!**

Діти повинні знати про всі банківські продукти, які з'являються на ринку.

НАПРИКЛАД, що таке кредитна карта? Зараз це дуже поширене явище. Наші діти бачать, як просто, діставши пластикову карту легко здійснювати покупки. Проте, як правило, вони ще не в курсі, до яких тяжких наслідків може привести безконтрольне користування кредитними картами.

Діти, також, повинні розуміти, що жити треба по засобах, а витратити треба менше, ніж заробляється.

Зрозуміло, що щастя за гроші не купиш, але дітям буде не зайвим знати, що достатня кількість фінансових ресурсів відкриває перед ними великі можливості, які здатні дарувати радість.

ПРИТЧА

Одного дня, дуже багатий та заможний чоловік узяв свого сина в поїздку по країні з єдиною метою — показати хлопчикові, що означає жити без грошей. Декілька днів вони провели на фермі дуже бідної родини. Після повернення додому батько запитав, чи сподобалася йому поїздка.

– Сподобалася, батьку, — відповів хлопчик.

– Тепер ти зрозумів, що означає бути бідним? — поставив питання чоловік.

– Так! — послідувала відповідь.

– І до яких ти висновків прийшов, сину і що зрозумів із цієї подорожі? знову запитав батько.

І тоді син відповів:

– Я бачив, що у нас один собака, а у них чотири. У нас басейн до середини саду, а у них струмок, якому немає кінця. У нас в саду світять заморські ліхтарі, а у них вночі сяють зірки. У нас тераса до переднього двору, а у них простори до самого горизонту. У нас невелика ділянка землі, на якій ми живемо, а у них безкрайні поля, які не можна осягнути поглядом. Ми купуємо їжу, а вони вирощують її самі. У нас довкола будинку стіни для захисту, а у них друзі.

Батько хлопчика застиг в онімінні.

І тоді син додав:

— Я зрозумів, які ми, насправді, бідні і убогі...

Серед психологів, вчителів та педагогів не існує єдиного погляду на стандарти навчання фінансової грамотності. Проте, більшість з них, вважає, що це навчання доцільно починати в ранньому віці, на початкових рівнях освітньої системи. Іншими словами, **чим раніше діти дізнаються про роль грошей в приватному, родинному і суспільному житті, тим раніше можуть бути сформовані корисні фінансові звички.**

Грамотність та обізнаність у сфері фінансів (так само, як і будь-яка інша) виховується протягом тривалого періоду часу на основі принципу «від простого до складного», в процесі багатократного повторення і закріплення, яке

направлене на практичне застосування отриманих знань і навиків. Формування корисних звичок у сфері фінансів, починаючи з раннього віку, допоможе уникнути дітям багатьох помилок у міру дорослішання і придбання фінансової самостійності, а також закладе основу фінансової безпеки і благополуччя протягом життя. З дитинства дитині потрібно прививати почуття відповідальності та обов'язку у всіх сферах життя, у тому числі і фінансовій. Це допоможе їм у майбутньому ніколи «не влазити у борги», триматись у рамках своїх

можливостей і ретельно планувати та вести свій бюджет.

Як уже зазначалось, поняття «Фінансова грамотність» виходить за межі політичних, географічних і соціально- економічних кордонів, а потреба у фінансовій освіті населення зростає в геометричній прогресії.

Фінансова мета кожної людини – індивідуальна, вона мотивується життєвою ситуацією і соціально-економічним статусом людини.

Головна мета фінансової грамотності і обізнаності – знайти оптимальний варіант включення елементів фінансової освіти в існуючу національну освітню програму НУШ і системи позашкільної освіти.

Фінансова обізнаність – актуальне завдання сучасного суспільства.

Незнання основ фінансових знань робить людину уразливою у сфері фінансової безпеки. У зв'язку з нестабільним економічним станом, як в країні, так і в світі ця проблема особливо важлива. **Фінансова грамотність - необхідна умова соціалізації особи.**

Саме у шкільному віці, а також відвідуючи заклад позашкільної освіти закладаються основи соціально активної особи, яка виявляє цікавість до соціуму, фінансових стосунків, самостійності, поваги до себе, друзям та однокласникам, своїм батькам і інші цінні якості.

Система позашкільних освітніх закладів спільно з НУШ повинна розробити проєкт (освітній продукт), який би сприяв формуванню основ фінансової грамотності та побудові власної концепції фінансової стабільності. Отримані знання, особистісні орієнтири, компетентності і норми фінансової поведінки, забезпечать розумну поведінку в економічному середовищі.

Знання про гроші надзвичайно важливі, оскільки люди користуються грошима щодня, розраховуються ними за покупки і послуги, з їх допомогою прагнуть реалізувати свої мрії. Щоб отримати бажане, ми зобов'язані витратити свої гроші, а отже фінансова грамотність має бути на високому рівні у будь-якої людини.

ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ

Для початку слід внести ясність – що таке підприємливість, а що – підприємництво.

Підприємливість — це риса характеру, властивість особистості. Це – практична кмітливість, здатність активно діяти, ініціативність. Це здібності людини до отримання прибутку з найменшими витратами. Вважається що приблизно кожна 6—7 людина, тобто близько 15 % є підприємливими.

Підприємництво – це дія, ведення «свої» справи. Воно може здійснювати виробництво тих або інших товарів або надавати населенню певні послуги.

Сьогодні все частіше говорять про те, як реформувати освіту кардинальним чином. Проте на виклики завтрашнього дня пропонується відповідати перевіреними методиками недалекого минулого. Догматичний підхід і стара модель освіти недостатньо гнучкі для цього.

Нова українська школа спільно з системою позашкільних освітніх закладів вважає, що головне завдання нашої освіти – виховати покоління, яке буде підготовленим до реалій майбутнього. Створити «полігон» для ідей, де б дитина могла отримувати ази творчої підприємницької діяльності та навчитися тому, як «вписати» цю творчість в актуальний контекст, знайти потрібну нішу для свого продукту. З цією практикою у підростаючого покоління виробляється відповідальність за свої рішення і розвиваються навички ситуаційного та критичного мислення, аналізу того, що відбувається.

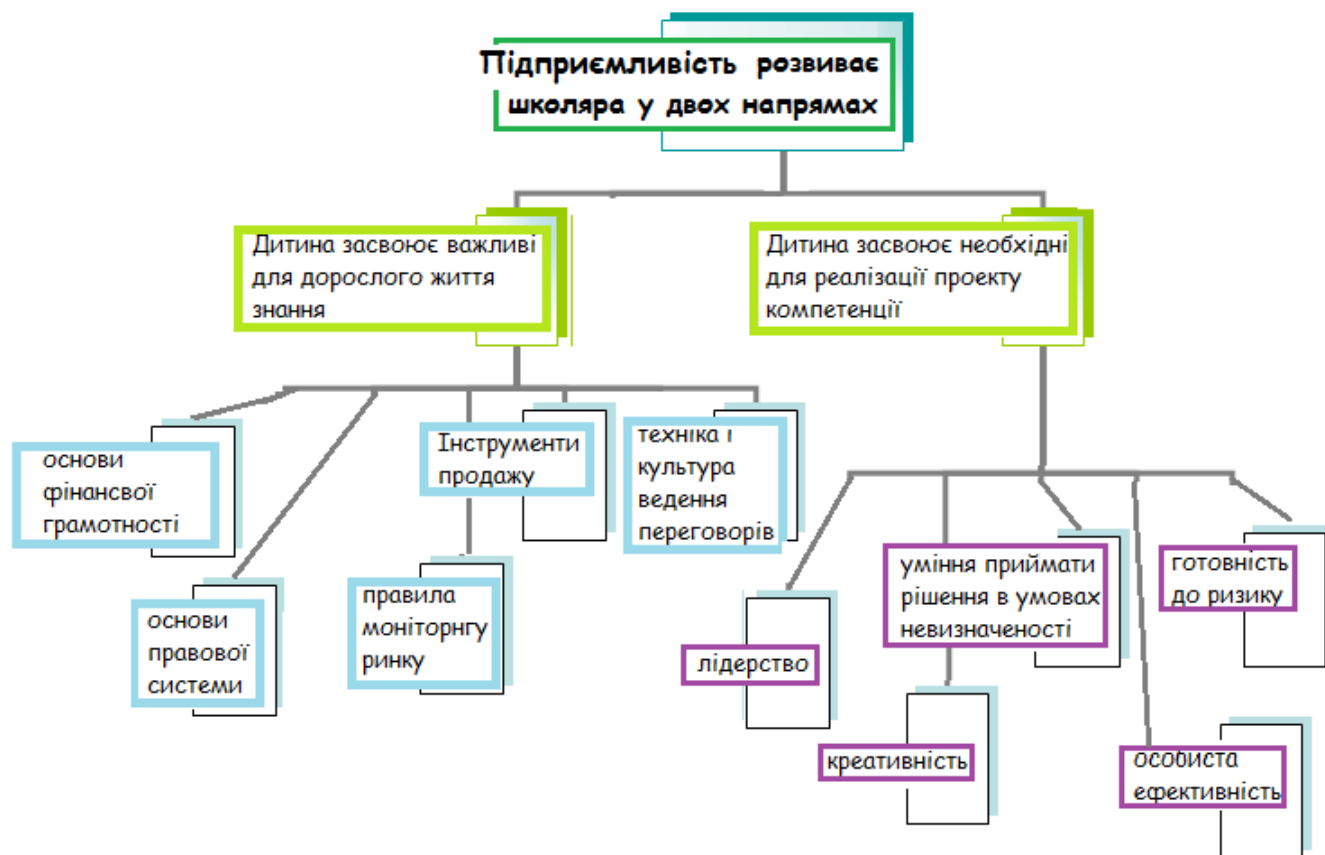
Постійно пробуючи себе в різних сферах, дитина швидше усвідомлює, що саме їй удається краще за все. Заняття підприємництвом полегшують дорогу до самовизначення і профорієнтації. По своїй суті підприємництво – універсальне, оскільки стимулює якості, які необхідні не лише бізнесменам. Розвиваються лідерські якості і емоційний інтелект, який згодиться людині в будь-якому колективі.

Підприємливість — це не «купи-продай», підприємливості потрібно навчати з дитинства, вона повинна стати частиною шкільної програми а також навчальних програм системи позашкільної освіти.

Підприємець уміє робити вибір і відповідати за нього, навіть якщо цей підприємець – школяр.

Підприємливість виховує усвідомленість. А усвідомлений школяр абсолютно по іншому відноситься до освітнього закладу, який відвідує та до навчання, яке в ньому отримує. Тому, що краще розуміє їх місце та значення в своєму майбутньому житті. Підприємницькі проекти дозволяють продемонструвати школяру важливість не лише іноземних мов, інформатики і правознавства, але і менш «прикладних» предметів, таких як математика, фізика, екологія, біологія тощо.

Люди з розвиненими підприємницькими компетенціями не просто затребувані в сучасному світі. Вони складають основу нового технологічного устрою. Про це говорять і на економічних форумах, на це акцентується увага і в наукових роботах.

Якщо запитати працедавців, яким вони бачать ідеального кандидата, то вони опишуть того ж підприємця:

- ❖ усвідомлений,
- ❖ самостійний,
- ❖ відповідальний,
- ❖ креативний,
- ❖ здатний йти на розумні ризики,
- ❖ людина, яка вміє доводити справу до кінця, критично мислити та працювати в команді.

Досить складно знайти таку людину, тим паче, що випускники наших шкіл і вузів вимагають ще довгого навчання цим базовим компетентностям.

Тому саме НУШ спільно з системою закладів позашкільної освіти повинні справитись із завданням підготовки таких людей, які потрібні бізнесу. Для того, щоб задовільнити цей попит, підприємницьке навчання повинне починатися з молодших класів або навіть з підготовчої до школи групи дитячого садка. Раннє підприємницьке навчання, як показують

наукові дослідження, найуспішніше дозволяє прищепити дитині необхідні компетентності, які зберігаються на все життя. Природно, в дитячому саду ніхто не створює компанії, проте щось *створювати (виробляти) і виставляти* можна в будь-якому віці. І вже з найранішого віку дитина знає, що є гроші, і може враховувати це у своїй діяльності.

У середній школі діти вже сповна здатні здійснювати розробку і дослідне виробництво затребованного продукту.

Деякі учні та вихованці в старших класах вже відкривають малі підприємства і реально виводять свої продукти на ринок.

НАПРИКЛАД

В рамках цього предмету діти вибирають продукт, який вони б хотіли розробити. Для цього вони:

- ❖ *проводять справжнє глибоке дослідження вибраної цільової аудиторії,*
- ❖ *аналіз ринку аналогічних продуктів,*
- ❖ *роблять декілька чорнових дизайн-проектів,*
- ❖ *на основі строгих критеріїв відбирають кращий і виробляють дослідний зразок.*

Підсумковий продукт виходить досить гідним для виставлення не лише в школі чи позашкільному закладі, а в магазині. Тому, звісно, сприяють і універсальні знання, і навички педагога, і підтримка друзів та рідних.

Окрім виховання чудових якостей, необхідних кожній людині у наш час, підприємницька освіта створює передумови для появи у школярів наміру створити власне підприємство. А це насущна потреба економіки. Без малих підприємств не буде і великих. Це одна з причин, по якій підприємництво введене в шкільну програму в багатьох країнах світу.

В перспективі НУШ спільно із закладами позашкільної освіти могли б розробити спільний проєкт по впровадженню підприємництва у шкільну програму. А саме: розробка циклу методичних порад, бізнес-проєктів, онлайн програм, цікавих екологічних стартапів тощо. А на базі закладів позашкільної освіти ввести гуртки на яких би викладались основи та базові знання з підприємництва.

НАПРИКЛАД:

- ❖ *«Школа юного підприємця»,*
- ❖ *«Основи бізнесу для вихованців»,*
- ❖ *Цикл онлайн програм «Я – бізнесмен».*

Звісно, що повсюдного поширення підприємницького навчання найближчим часом чекати не доведеться.

П о - п е р ш е . Вже існуючі моделі та затверджені програми навчання в закладах освіти НЕ передбачають здійснення учнями та вихованцями реальної підприємницької діяльності, реальних продажів реальним покупцям. Діти тільки

теоретично знайомляться з процесом куплі-продажу, розбір кейс-ситуацій, ситуативних моделей тощо. А шкода. Адже розбір навчальних кейсів не дає і малої долі того, що дає втілення в життя свого власного проекту, навіть найменшого. Реальний проект вимагає не лише теоретичних знань (лекції, тренінги, практикуми), а ще й індивідуального супроводу, коучинга команди досвідченим професіоналом.

П о д р у г е . Проблема ще й у тому, що сучасна система освіти ніяк не сприяє розвитку в дітях бізнес-здібностей. Підприємництво до цих пір сприймається як зона ризику, а самі бізнесмени не вважаються в масовій свідомості людьми, які забезпечують економічний і технологічний розвиток суспільства. Якщо ж в дітях є відповідні таланти, то вони часто в'януть в атмосфері типової вітчизняної школи.

П о - т р е т ь . Однією з перешкод на шляху школярів до реалізації своїх бізнес-ідей в нашій країні є законодавчі обмеження.

На Заході дітей привчають мислити в категоріях бізнесу, вигоди і затраченої праці з ранніх років. Мабуть тому там діти ще в школі починають заробляти або створювати проекти, які пізніше принесуть їм славу.

ДЛЯ ДОВІДКИ

Лон Маск – відомий американський підприємець, інвестор, винахідник, інженер, мільярдер. В рейтингу мільярдерів журналу Forbes в 2018 році його статки оцінювалися більш ніж в 22,5 млрд. доларів США. Проте мало хто знає, що Маск навчився програмувати ще в 10 років, а в 12 років розробив і продав гру Blast Star за 500 доларів.

Стів Джобс – американський підприємець, винахідник, та один із засновників всесвітньо відомої корпорації Apple. Джобс вже у 16 років почав робити і продавати хакерський пристрій для безкоштовних дзвінків по всьому світу.

Річард Бренсон англійський підприємець та мільярдер. Уже в 15 річному віці він створив додаток Sumtly для короткого переказу великих об'ємів тексту, яке у віці 17 років продав одній провідній компанії (Yahoo) за 30 мільйонів доларів.

Таким чином, навчання підприємництву – це інвестиція, яка окупиться у будь-якому випадку.

**«Ми не успадкували землю
у наших батьків –
ми взяли її в борг у наших дітей»**

В.І. Вернадський

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ЕКОЛОГІЧНА ГРАМОТНІСТЬ

СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Вже з першого подиху між людиною та довкіллям виникає тісний взаємозв'язок. У далекі часи представлення людства про навколишній світ ще не носили наукового характеру, проте були етичними засадами, правилами етики і моралі. А з часом вони стали джерелами накопичення екологічних знань про світ природи. На думку багатьох авторів лише одних знань не достатньо для вирішення екологічних проблем, необхідно підвищити рівень екологічної свідомості культури, грамотності, обізнаності учнів та вихованців, починаючи вже з дошкільного віку.

Поняття сталого розвитку виражає досить просту ідею: необхідно досягти гармонії між людьми (суспільством), економікою та природою. Тобто в майбутньому має сформуватись така соціоприродна система, яка здатна розв'язувати сукупність протиріч, що проявляються в наш час, а саме між:

- ❖ природою та суспільством,
- ❖ екологією та економікою,
- ❖ розвинутими країнами та такими, що тільки стали на шлях розвитку,
- ❖ теперішніми поколіннями та майбутніми,
- ❖ уже сформованими потребами людей та розумними потребами.

Таким чином, сталий розвиток – це новий шлях розвитку, раціональна побудова нових взаємин природи і людини, які передбачають гармонізацію стосунків «ЛЮДИНА-ПРИРОДА» у згоді із законами природи.

«Сталий розвиток» – це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби нинішніх поколінь і НЕ ставить під загрозу можливості наступних поколінь задовольняти свої потреби». (Звіт Комісії ООН під керівництвом Гро Харлем Брутланд, 1987 р.)

Концепція сталого розвитку – це одна з найсучасніших, найпоширеніших і найбільш підтримуваних в світі концепцій, яка відображає взаємодію системи «ЛЮДИНА- ПРИРОДА».

Якою ж має бути система освіти з точки зору концепції сталого розвитку?

1. Освітній простір має бути таким, щоб навіть найслабкіший учень був навчений та вихований настільки, щоб його дії, – і в дитинстві, і в підлітковому віці, і в дорослому житті, – не представляли загрози ні для суспільства, ні для нього самого.

2. Якість підготовки учнів та вихованців має бути таким, щоб вони змогли стати першокласними професіоналами, фахівцями найвищої категорії та здатними справлятися з найскладнішими проблемами і завданнями сучасного життя.

Якщо система освіти не забезпечує виконання цих двох умов, то надалі говорити про сталий розвиток суспільства не доведеться.

Основні засади сталого розвитку в галузі освіти

При цьому кращі учні та вихованця, які стали фахівцями-лідерами, повинні володіти такими якостями:

❖ Бути «у л т р а п р о ф е с і о н а л а м и» та фахівцями найвищого рівня» в якійсь одній області (наприклад, економіці, медицині або управлінні), але при цьому бути досить компетентними в тих областях, які пов'язаних з їх діяльністю (наприклад, в психології, природних та економічних науках). Причому, на сучасному науковому рівні, тобто мати достатню ерудицію для ухвалення ефективних рішень.

❖ Уміти приймати правильні та обдумані рішення в нестандартних ситуаціях, що знову-таки вимагають гнучкості мислення і досить глибоких знань в самих різних областях.

❖ Володіти громадянською активністю та зрілістю, відповідальністю, здатністю проявити соціальну ініціативу і умінням працювати в команді при реалізації суспільно значимих проєктів, завдань, програм та проєктів.

УВАГА! Ці якості мають бути присутніми в комплексі. ПРОТЕ сьогодні жодна з існуючих освітніх програм не забезпечує цієї триєдності: як правило, інтелектуально обдаровані діти проявляють себе в навчанні, олімпіадах і наукових конференціях, але не цікавляться вирішенням суспільно важливих проблем, і навпаки: соціально активні діти не можуть похвалитися фундаментальними знаннями. Крім того, більшість вже існуючих навчальних програм не сприяють виправленню ситуації.

Для забезпечення сталого розвитку – чи не найважливішого завдання, що будь-коли стояло перед людством, – особливі надії покладаються на о с в і т у .

Які завдання потрібно вирішити позашкільним освітнім закладам та НУШ, для створення системи підготовки учнів та вихованців?

1. Створення такого методичного забезпечення, що дозволяє інтегрувати тематику сталого розвитку у вже існуючі навчальні дисципліни (географію, економіку, природознавство, біологію, екологію тощо), перш за все старшої школи.

2. . Розробка системи елективних курсів з тематики сталого розвитку на передпрофільному рівні і в профільних класах. (Крім того, вже сьогодні може бути заявлений самостійний профіль «*Сталий розвиток*»).

3. Створення системи підготовки та перепідготовки педагогів та методистів системи закладів позашкільної освіти та НУШ на базі НЕНЦ, лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України, Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» тощо.

4. Підготовка та випуск відповідної навчально-методичної літератури.

5. Систематизація і підтримка наявних навчальних та авторських програм позашкільної освіти, і освітніх проєктів громадських організацій в області сталого розвитку, а також створення нових програм та проєктів в потрібних, але «неосвоєних», наявною практикою, областях.

ЕКОЛОГІЧНА ГРАМОТНІСТЬ

Виховання нового екологічно освіченого, грамотного та обізнаного покоління, яке володіє високою мірою мобільності, надзвичайною соціальною відповідальністю, залежить від підготовки педагогічних кадрів, здатних прищепити основи економічних, екологічних, біологічних знань.

Освітню діяльність по становленню екологічної культури, обізнаності, свідомості, іменують «екологічною грамотністю». Ця діяльність складається із поширення екологічних знань, навиків раціонального використання природних ресурсів, виховання дбайливого відношення до природного довкілля тощо.

Чи можливо виховати екологічно грамотну людину без екологічної культури? Ні. Це – неможливо. Зв'язок екологічної грамотності і екологічної культури – майже прямолінійний: стан екології відображає той рівень культури, носієм якого є суспільство. Екологічні проблеми виникають як із-за недоліку екологічних знань, екологічних норм і правил поведінки, так і від незнання та відсутності основ культури.

Екологія — це проблема етична, оскільки і відношення до природи, і до культури вимагає загальних правил моральності, усвідомлення людиною себе як невід'ємною частиною природи і частини культури.

ЕКОЛОГО-ОСВІТНІЙ ПРОЄКТ
«СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ТА
ВИХОВАНЦІВ
В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»
(проводиться закладами позашкільної освіти спільно з НУШ)

Мета проєкту

Формування морально-етичних якостей, високого рівня екологічної культури учнів та вихованців, що будуть сприяти досягненню збалансованого та рівноважного стану у взаємодії «ЛЮДИНА-ПРИРОДА»

Методологічна основа проєкту

Дитина – це активна і творча особистість, здатна пізнавати і саморозвиватися.

Чим даний проєкт корисний для дітей?

Під час проведення даного проєкту учні та вихованці отримують можливість сформулювати власний спосіб життя і систему цінностей, усвідомити, як повсякденний спосіб життя кожної людини впливає на стан довкілля.

Класифікація проєкту

По домінуючому методу:	Практико-орієнтовний;
За змістом:	ДИТИНА + СМ'Я + ПРИРОДА;
За характером участі дитини в проєкті	Учасник від зародження ідею до кінцевого результату
За характером контакту	Всередині однієї вікової групи
За кількістю учасників	Фронтальний, груповий
За тривалістю	Довгостроковий

Хто проводить

Система закладів позашкільної освіти спільно з НУШ.

Умови здійснення проєкту:

- ❖ становлення екологічної культури в освітньому просторі закладів позашкільної освіти та НУШ;
- ❖ реалізація еколого-освітнього проєкту як умова сталого розвитку освіти;
- ❖ екологічний вектор в дослідницькій і творчій діяльності в процесі позашкільної та позакласної роботи.

Суть проєкту

Проєкт передбачає розробку і організацію еколого-педагогічних заходів, що направлені на формування екологічної грамотності та культури, інтерес до екологічних проблем в умовах сталого розвитку через різні форми і методи роботи зучнями та вихованцями: уроки – лекції, заняття-бесіди, ігрові навчальні ситуації, фото- і відео виставки і конкурси, проєкти, есе, лабораторні роботи тощо.

Проєкт складається із 4 модулів:

I. Модуль

Когнітивно-мотиваційний

Модуль включає первинне тестування, лекції, бесіди, круглі столи, цікаві зустрічі тощо.

Мета модуля- виявлення екологічного значення древніх міфів, легенд, казок з позиції культури предків (прозаїчного фольклору), розкриття сенсу уособлення природи і її «олюднення».

Результатом модуля є формування екологічного світогляду, засвоєння вмісту етичних цінностей і етичних якостей; а також оцінювання стану природного світу.

НАПРИКЛАД: «Історія розвитку екології», «Екологія і культура предків», перегляд і аналіз екологічних фільмів «Номе», просвітницька робота з казками і міфами.

II. Модуль

Культурно-пізнавальний

Мета модуля – розвиток етичного ціннісного сприйняття природного світу і уміння його оцінювати.

Проведення:

- ❖ екологічного брейн-рингу «Юні екологи»,
- ❖ позашкільного еко-годинника «Давайте з природою дружити», «Думай по-зеленому»;
- ❖ круглого столу «Екологічні проблеми світу»тощо.

III. Модуль

Творчо-діяльнісний

Проведення конкурсу фотографій «Візуальне середовище» збір інформації про позитивні та негативні прояви в природі антропогенного характеру; конкурс стінгазет «Захисти природу», «Місто майбутнього», ведення рубрики «Жива газета», лабораторні роботи «Принцип золотого перетину», «Оцінка рівня забруднення атмосферного повітря» тощо. Низка інших заходів, що проводимуться в онлайн режимі.

Підсумком роботи модуля є – засвоєння екологічних знань, умінь, навиків.

IV. Модуль

Контрольно-оцінювальний

Контрольне тестування та анкетування для учнів, вихованців, методистів та педагогів, які брали участь в проєкті.

За підсумками реалізації даного проєкту проводиться констатуюче тестування з метою виявлення динаміки рівня екологічної грамотності, обізнаності та культури всіх учасників проєкту.

НАПРИКЛАД

Питання для проведення анкетування учнів та вихованців, а також педагогів:

1. Чи чув ти будь-коли про сталий розвиток? Якщо так, то напиши звідки, і сформулюй, як ти його розумієш.

2. Уяви, що вчитель несподівано попросив тебе провести урок чи заняття з екологічної тематики для дітей з початкової школи. Які три головні ідеї (посилання, головні думки) ти б поклав в основу уроку?

Анатолічні запитання можна задати і для педагогів.

1. Чи чули Ви коли-небудь про сталий розвиток? Якщо так, вкажіть, звідки, і сформулюйте, як ви його розумієте.

2. Чи чули Ви будь-коли про освіту для сталого розвитку? Якщо так, будь ласка сформулюйте, як ви його розумієте.

3. Уявіть, що Вас несподівано попросили провести для дітей 12 — 14 років заняття з екологічної тематики. Які три головні ідеї (посилання, головні думки) Ви б поклали в основу заняття?